

De avond van de vierde mei 2021

Er zijn , nu 76 jaar na het einde van de oorlog, nog maar heel weinig mensen over, die de tweede wereldoorlog bewust hebben meegemaakt. En nog minder die daar goed over kunnen vertellen. Maar we moeten dat wel blijven doen.

Hier in Vlissingen is de geschiedenis tastbaar, voor wie het wil zien. Maar lang niet iedereen is hier geboren, en lang niet overal wordt er over dat verleden gesproken.

Wat blijft is de herinnering, wordt wel gezegd. Maar wat gebeurt er als de drager van de herinnering er ook niet meer is? Dan gaat het om overlevering, verhalen, beelden..

We kennen de beelden. In zwart-wit. Ikonische beelden.

Mensen denken bij de twee minuten stilte ook dikwijls aan recente oorlogen , Syrie,Afghanistan, en aan verdrukking, de Oeigoeren in China, de rassenproblemen in de VS.

Daar hoort nog iets bij, kennis van de feiten van toen.

Direct na de capitulatie voor de Duitsers op 10 mei 1945, een datum die we nu niet meer bijzonder vinden, maar die in het gezin waarin ik opgroeide vroeger een rouwrand had, nam de bezetter bezit van de gebouwen op het Binnenhof. De vergaderingen van de Tweede Kamer werden geschorst , de democratie was buiten werking. Het recht van de sterkste ging gelden. Een vergelijkbaar proces vond plaats bij de bezetting van Nederlands Indie door de Japanners.

Het allerbelangrijkste was dat de grondrechten ons werden afgenomen.

Het: Iedereen gelijk, vrijheid van meningsuiting, van godsdienst, kiesrecht, vrijheid om te gaan en staan waar je wil. De grondrechten in de grondwet beschermen de burgers tegenover de overheid en tegenover elkaar. En zo was er geen gelijkheid meer, geen recht van spreken, en geen vrije pers, geen democratie, geen bescherming van de burger voor die bezettende overheid ,die andere regels stelde, en soms systematisch, soms willekeurig, toepaste. Die al eerder, voor de inval, systemen had ontworpen om bepaalde bevolkingsgroepen te vernietigen. Die mensen dwong om dingen te doen die ze niet wilden; die als wraak willekeurige burgers ter dood bracht. En het land leegroofde, voedsel en vee vorderde, enzovoort. En natuurlijk kon je niet vrij op straat lopen, gaan en staan waar je wilde. Spertijd.

Toen ik een jong iemand dat woord hoorde gebruiken naar aanleiding van de goedbedoelde avondklok van Rutte en de Jonge, voelde ik ineens een intense verontwaardiging in mij opkomen om het gebruik van dat woord. Inmiddels kan ik dat verklaren.

Ik ben geboren in het eerste jaar van de oorlog (de naam Willemien kwam in onze familie niet voor. Dat had dus een betekenis).

Mijn vader was vanaf 1942 ondergedoken, en, zoals dat altijd gebeurt, leeft en beleeft een kind door zijn ouders, dus ik toen ook. Die ouders hadden het moeilijk, ze zwierven van plek naar plek, en waren voortdurend op hun hoede. Toen ik 4 was wist ik veel, ook wanneer ik moest waarschuwen. Daar hoorde existentiële angst bij, ook bij spertijd . Soms niet buiten zijn. En soms voor mijn vader : verstoppert. Ik kan zijn twee laatste “verstophokken” ,aan het einde van de oorlog, nog tekenen. Ik beseft nu pas hoezeer dat bij mij is blijven hangen. Totale onberekenbaarheid, echt gevaar.

De avondklok van nu is totaal iets anders, een maatregel die bedoeld is om ons allen door de pandemie heen te loodsen.

Bij de eindexamenleerlingen in Middelburg in 2021 was geen herinnering, en geen overlevering over wat een boog met daarop een verwijzing naar “Arbeit macht frei” betekent, wat dat doet. Door die poort ging je de dood tegemoet, het einde.

Als er geen herinnering is, en geen overlevering meer, ja dan kan zoiets gebeuren. Dat is verdrietig, maar ook zorgelijk.

En dan een dezer dagen:

“Dat onze vrijheid ons hier, nu, wordt ontnomen”..., kom nou!

Ik moet denken aan de woorden van een van twee Joodse zusjes, die, 8 en 9 jaar oud in 1942 ondergebracht werden op de bovenverdieping van een zeer eenvoudig huis van een zeer eenvoudig gezin in Velp, vader, moeder en 5 zonen. Ik citeer een van de meisjes: “in april 1945 ben ik dat huis uitgelopen en heb nooit meer omgekeken. Drie jaar lang zat ik in twee kleine kamertjes, onder het schuine dak, samen met nog 13 Joodse mensen. Nu wilde ik frisse lucht inademen en de hemel kennen. Ik wilde weer leven.”

De meisjes waren inmiddels 11 en 12 jaar geworden. Ze hadden daar vaak in doodsangst gezeten, en gingen na de oorlog naar Israël. Ze zijn nooit meer terug geweest.

Om welke vrijheid gaat het op 4 en 5 mei?

Vrijheid in de context van oorlog is niet de vrijheid uit je dak te kunnen gaan, of te kunnen doen wat je maar wil. Vrijheid heeft in die context alles te maken met mensenrechten, grondrechten. Die kunnen vrede bewaren. President Roosevelt sprak ze uit:

Vrijheid van meningsuiting, Vrijheid van godsdienst, Vrij zijn van Angst, en Vrij zijn van gebrek. Omwille van die vrijheden zijn anderen, uit andere landen, ons te hulp geschoten, en hebben ze enorme offers gebracht.

De vrijheid van de een mag nooit gaan ten koste van die van anderen. Vrijheid betekent ook: verantwoordelijkheid.

Mensen hebben mensen nodig, we kunnen niet zonder elkaar. Het is zo moeilijk, zo tegen onze natuur, die anderhalve meter. En tegelijkertijd zo bijzonder, en waardevol dat we zulke maatregelen als er nu gelden met elkaar aankunnen. Je mag zeggen dat je het er niet mee eens bent, je mag demonstreren, maar je hebt je te houden aan een democratisch genomen besluit. Dat is in het belang van ons allemaal.

De situatie van nu hier is zo anders. Er is geen enkele vergelijking met oorlog of onderdrukking mogelijk.

Wij leven in een welvarend land. Iedereen gelijk, we blijven leren en verbeteren, maar we kunnen en mogen er alles over zeggen. En als de overheid fouten maakt, en slordig omgaat met zijn bevoegdheden, dan worden de zaken hardop benoemd, vindt iedereen dat het beter moet. We kunnen onze kamerleden in vrijheid kiezen.

We zijn als klein land soms wel erg van onszelf overtuigd. We hebben echt de samenwerking in Europa hard nodig, op allerlei gebied. De band tussen de landen van Europa is van direct na de oorlog. Nog belangrijker voor de wereldvrede is de tot standkoming van de Verenigde Naties geweest.

Zo is onze samenleving weer opgebouwd.

En ja: Er is nog steeds volop ellende en oorlog in de wereld om ons heen. En worden de feiten schaamteloos ontkend, of verdraaid, en wordt het recht krom. Worden elders bevolkingsgroepen zwaar onderdrukt, zijn mensen op de vlucht. Is er grote ongelijkheid, en racisme.

Het vraagt van ons persoonlijk, en van ons als land, dat we alert blijven. Zoeken naar verbinding. Ons geweten laten spreken. Ons verstand gebruiken. Niet op een eiland leven, maar meedoen in de wereld. Dat we betrokken blijven bij elkaar en bij wat de overheid doet, en niet doet, ons stemrecht gebruiken, protesteren als dat nodig is, en die overheid aanspreken. En dat we gevoelig blijven voor onrecht en onrechtvaardigheid, dichtbij en veraf. Wel met een beetje respect, en soms iets vriendelijker misschien. Samen-leven, oog voor elkaar, je verantwoordelijkheid nemen. En het vraagt van ons dat we blijven doorgeven, steeds weer, wat on-vrijheid betekend heeft. Wat we kwijt geraakt zijn geweest. Wat dat aan levens heeft gekost.

Ons verleden is het fundament van onze toekomst.

De avond van de 4de mei, is een avond om te herdenken en daarover na te denken. Samen.